

૭૮૬

દુવલકુલ

યામુર્ડન

(અનનુમન તરકકીએ ઇસલામ સીરીઝ ના. ૪)

રફીકુસ સિયામ.

અરુ જમાન અબ્દ ગુજરાતી હરકોમે લિખનવાલે

નિઝામુદ્દીન એ. કુરેશી.

પાંચપડી અહમદાબાદ.

શાયે કરનેવાલે

અરાકીને અનનુમન તરકકીએ ઇસલામ

કફીયાકુર્મ અહમદાબાદ

પહેલી આર

ફા. ૪૦૦૦

સને ૧૩૪૮ હિજરી (Ref. no. 178) સને ૧૯૨૫ ખ્રી. ૧

[ખલા ડીમત

(યે રિસાલા મરફૂમ ખા. સા જાન મોહમ્મદ સાદામકી
ફલકો સવાબ પહોંચાને કી ખાતર વકફ કિયા ગયા હય.)

બી પાનકોરના નાકે આવેલા મનહર પ્રીન્ડીંગ પ્રેસમાં

“મોતીલાલ ગણપરામે છાપ્યું.”

ગુજરાતિ. ગ્રંથાલોકી ઓપીરાઈટ્સ

અલ્લહમ્મે લિલ્લાહ ! બહોત મમ જગાને મે હસ અનનુમન
ને ખુદાકે ફજલો કરમસે હરમે ગ્રેલ રિસાલેનત મુસલમાનોં
ખિદમત મેં મુકત પેશ કિયે.

તાકીદે નમાઝ. ૩૦૦૦ પહેલીઆર

તાકીદે નમાઝ ૮૦૦૦ દુઆગ

૧૨૨

જાં માઝ મુસલિમ ૨૦૦૦ પહેલીઆર

ખુદાઈ મનકમટેક્ષ ૬૦૦૦ ,,

રમઝાન શરીફકે મોકે પર રોઝો કે મસાયય કે મુતઅલીફ
યે રિસાલા તંયાર થા લોકન અનનુમન કી માવી હાલત દેખતે હુવે
ઈસકો શાયે હોના મુશકિલ નજર આ ગદા થા. ખુદા કા શુર હય
કે હિસને મયબસે ૪૦૦૦ કાપી કા ખતિજામ કર દિયા. અવર આજ
યે રિસાલા શાયે હો રહા હય.

અનનુમનકો અવર છરગી નજરસે યે રિસાલા ગુજરે ઉરકો
હમારે શહેર કે મશહુરો મારફ મસલામી વકીલ જનાબ શેખ મોહમ્મદ
નઝીર સાહબ કા અહવાન મમના આકીયે કે આપને હમારી ગુજા
રિશ પર ઈસ રિસાલેકી ચાર હજાર કાપી છપવા કે આપને મરહુમે
મશહુર વાલિદ જનાબ ખાન સાહબ જાન મોહમ્મદ સાહબક નામસે
'નફ્ફ ફરમાઈ'. જે હઝરાલ હસ રિસાલેકો પદે વો મરહુમ કે લકમે
ફુઆએ ખેચર કરે.

ઈસી તરાફ દીગર હઝરાલ કી અનનુમન કી હમદાદ પર
આખાદા હોજાયે તો વો બહોત જરૂર જરૂર અમસે હુદીફ મસાયય
શાયે કરનેકી કેશિય કરેગી.

નિઝામુદ્દીન ફરશી

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાંપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૬૭૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રૂઝી કું. ૨૦૫૫

વિષય ૫૭ : ૪૩૩

રફીકુરસયામ

યા

રોઝેકી હકીકત

શામકા વકત હય. નીલગું આસમાન પર અગ્રકે ફટે ફટે ટુકડે ફયલે હુએ હંય. હવા તેઝ ચલ રહી હય. ઉસકે ઝોંકે અગ્રકે ટુકડોંકો ઇધર ઉધર હટા લે જાતે હંય. વકત ખિલકુલ આખિર હો ગયા હય. ખરચે અંર જવાન અંર છોટે ખડે આમ મુસલમાન જા ખજા ખુલે મયદાનોં, મસજીદોં અંર કોઠોં પર મગરેખકી તરફ આંખ લગાયે હુએ ખડે ગોરસે દેખ રહે હંય. મજમચે કે સોફતકો એક મેહમુદ નામી ખરચેને જીરફી ઉમર તખમીનન સાત ખરમકી હોળી ઇસ તરાહ અપને વાલિદસે મુખાતિખ હોકર ઇસ તરાહ તોડા.

“અબ્બા કયા દેખ રહે હો ?”

“એટા ! ચાંદ દેખ રહે હો.”

“ચાંદ દેખકર કયા કરોગે ?”

“ચાંદ દેખકર રોજા રખીંગે. ઈસ ચાંદસે રોજોંકા મહીના શુર હોગા. ઈસ લિયે સખ દેખતે હો.”

“કયા બિલા ચાંદ દેખે રોજા નહીં રખ સકતે ?”

“હાં, અગર આસમાન પર ગુબાર હોતો એક મહં યા અવરત મુસલમાનકી ગવાહી દેનેસે અગર અગર મતલા સાફ હોતો બોહોતસે આદમીયોંકી શહાદત મિલનેસે અગર અગર શુખ્હા હો તો શરખાનકે ૩૦ દિન પુરે કરનેસે રોજા રખ સકતે હંય.” યે સુનકર મેહમુદને આસમાનકી તારફ દેખકર કહા:-

“લો, વોહ ચાંદ નજર આ રહા હય.” મેહમુદ યે કેહ રહા થા કે મેહોલ્લે કે લડકોં કી “ચાંદ હો ગયા” “ચાંદ હો ગયા” કી આવાઝે આની શુર હુઈ. મેહમુદ કે અબ્બા અહમદને ચાંદ દેખકર દુઆ માંગી અગર મગરિબકી નમાઝ અદા કરકે મકાન કે નીચેકે હિસ્સે મેં આયે તો મેહમુદને કહા:- “કલ હમણી રોજા રખીંગે.” યે સુનકર અહમદ ખુશ હોકર બોલે:-

“શાઆશ બેટા ! તુમારૂં હિન્દુસ્તાન પર; સુર રોજા રખો. મગર તુમ જાનતે હો કે રોજા કિસ તરાફ રખતે હંય ?”

“હાં, દાદી અમ્માને મુઝકો બતાયા તો ઝુરર થા મગર મેં આપકી જાને મુખારક સે સુન્ના ચાહતા હું.”

“અમ્મા તો હો સુનો” અહમદને કહા:- “તક કરના જાને અર પીનેકા મુખેડ સાદિકસે ગુરખે આફતાબ તક. બ નીચયતે રોઝા. ઉસકો શરેઅ શરી-ફમેં રોઝા કેહતે હંચ. કયા તુમ મુખેડસે શામ તક ભુક અર પ્યાસકી ખરદાશત કર સકતે હો ?”

“હાં, જનાબ ! હિમ્મત તો કરતા હું કે કુચ ન ખાઉંગા અર ન પીયુંગા, રોઝા રખુંગા.”

ચે ખાતેં હો રહી થીં કે ઇતને મેં મેહમુદકી દાદી અમ્મા આ ગઈ છનકો દેખકર ફવરન મેહમુદ ચિલ્લા ઉટકા:- “દાદી અમ્મા ! કલ હમબી રોઝા રખીંગે.”

“બેટા ! ચે પહાડસા દિન કયોં કર કટેગા. ફુલસા ચહેરા કુમલા બાયગા. અર નન્હાસા કલેઅ ભુક કી ખરદાશત ન કર સકેગા.” ઇતનેમેં મેહમુદકી વાલિદા બી આ ગઈ. મેહમુદકે રોઝેકી હકીકત સુનકર બોલ ઉટકી:-

“ના બેટા ! તુમસે દિન બર ભુકા પ્યાસા કયોં કર રહો બાયગા.” ઇતનેમેં મેહમુદકો સંબાલને વાલી

મામા આઈ અન્ન મેહમુદકે રોઝેકી હકીકત સુનકર ચિલ્લા ઉટકી:-

“વાહ ! મેં અપને બચ્ચેકો રોઝા નહીં રખને દુંગી. લો અલીતો અચ્છી તરેહ તાકત લી નહીં આઈ. અલીતો ખેરીયત સે નહાયે હુવે અઠવાડા લી નહીં હુવા.”

મેહમુદ ચારોં તરફ કે ઈનકારસે રંછા અન્ન આબદીદા હોને લગા. તો અહમદને કહા:- “અચ્છા અપને દાદા જાનસે તો પુછલો.” ઇસ ફિકરેસે મેહમુદકો કુચ્છ તસકીન હુઈ અન્ન રજામંદ હો ગયા અન્ન સારા કાફલા મિલે હુવે દુસરે મકાનકી તરફ ચલા. જહાં મેહમુદકે દાદા રહેતે થે. દાદા કે પાસ જા કર મેહમુદને કહા:-

“દાદાજાન ! આજ અલી અલી રોઝોંકા ચાંદ દેખા ગયા. કલ સખ રોઝા રખીંગે ઇસ લિયે મેંલી રખના ચાહતા હું. લેકિન યે સખ મના કરતે હંય.” યે સુનકર મેહમુદકે દાદાને કહા:-

“બેટા ! મરદખા તુમારી હિન્મત પર. યે સખ લોગ મોહબ્બત કે જોશસે મના કરતે હંય. અન્ન તુમ પર અલી રોઝે ફરજ લી નહીં હેં. સારા મહીના

પડા હય જળ જી ચાહે રખ લેના. અંર સુનો તુમારા
 રોજા આસાન થોડા હી હય. તુમારે રોજે કે લિયે
 ખડે ખડે સામાન હોંગે. જીસ રોજ તુમ રોજા રખોગે
 તુમારે હમજોદી, હમ મકતબ અંર અઝીઝો અકારબ
 વ હમસાયા સબ ખુલવાયે બધંગે. ઉમદા ઉમદા ખાને,
 બોહોત તરહેકી અફતારી બનવાઈ બયેગી, મસજીદોમે
 લેજી બયેગી. તુમારે રોજેકી વજેહસે ચે ફુરજી સામાન
 કરના હોગા. તુમ ફિર કિસી રોજ રોજા રખ લેના”
 ચે રામ કહાની સુનકર મેહમુદ બોહોત ખુશ હુવા કે
 ઈસ ધુમ ધામસે હમ રોજા રખીંગે. થોડીસી મિઠાઈ
 બે દાદાને દી ખાતે હુએ ખુશ ખુશ ચલા આયા.

મેહમુદકી તખીયત ફુદરતી તવર પર ઈમે દીન
 કી તરફ રાજિબ અંર તેહકીક તલબ વાકે હુઈથી.
 ખાને વગયરાસે ફારિગ હોકર દાદા કે પાસ આ મવ-
 જુદ હુવા અંર બોલા:-

“શામકો આપને ફરમાયા થા કે અલી તુમ
 પર રોજા ફરજ નહીં. અરજા બતાઈયે કે સુખપર
 ફરજ નહીં તો કિન પર ફરજ હય.” ચે સુનકર
 દાદાને કહા:-

“સુસલમાન ઉમ્મતે મુહમ્મદીયા પર, બે મજ-

સુન અર્થના બાલિગ ન હોં રોઝા ફરઝ હંય અર્
ફરઝકા ધનકાર કરનેવાલાં કાફર હંય.”

“રોઝેકી નીયત કબ અર્ કિસ તરાહ કરના
ચાહીયે” મેહમુદને પુછાતો દાદાને જવાબ દીઆ:-

“રોઝએ રમઝાનકી નીયત રાતસે લેકર દો પેહરસે
પહેલે તક કર લે કે આજ રખુંગા. જખાનસે કહેના
ઝુરરી નહીં હંય. દિલસે ધરાદા કરલે મગર રોઝએ
કબ અર્ કફરેકી નીયત રાતસે કરના ઝુરર હંય.”
યે સુનકર મેહમુદને ફિર સવાલ કિયા:-

“કયા રમઝાન શરીફકે રોઝોંકે અલાવા અર્ ભી
રોઝે હંય ?”

“રોઝેકી દો કિસમેં હંય. ફરઝ અર્ નિફલ.
ફિર ઉનમેંસે હરેકકી તીન કિસ્મેં હંય. જો કુલ
મિલાકે છે હોતી હંય. ૧, રોઝએ રમઝાન શરીફ.
૨, રોઝએ કબા. ૩, રોઝએ કફરા. યે તીન કિસમકે
રોઝે ફરઝ હંય. ૪, રોઝએ નઝરે મોઅઘયન. ૫,
રોઝએ નઝરે ગેર મોઅઘયન ૬, રોઝએ નિફલ. યે
તીન કિસમકે રોઝે નિફલ હંય. અર્ જો નઝરકા
રોઝા ઝુકરર કર લિયા જાતા હંય વોભી ફરઝ હો જાતા
હંય અર્ બાઝરોઝે ખાસ નિફલી રોઝે કહેલાતે હંય.”

“રોઝે નિફલ વ કઝા વગયરા જીસ રોઝ ચાહેં
રખ લેં ચા ઉનકે વાસ્તેલી કોઈ ખાસ દિન સુકરર
હય ?”

“ઇંદ, બકરા ઇંદ, અર બકરા ઇંદસે તીન દિન
ખાદ તક રોઝા રખના હરામ હય, બાકી જળ ચાહેં
રોઝા રખેં. લેકિન રમઝાન કે મહીને મેં અગર
નિફલ કે રોઝેકી નીયત કરે તખ લી રમઝાનકા રોઝા
હોગા નિફલ ન હોગા. ગરઝ પાંચ દિન રોઝે ન રખે.
ઇંદુલ ફિતર અર ચાર દિન ઇંદુલ દોહા કે.”

“હાદા જાન ! આપને અલી ફરમાયા થાકે ખાઝ
રોઝે ખાસ નિફલી રોઝે કહેલાતે હંચ વો કોન
કોનસે હંચ ?”

“છોટી ઇંદકે ઝઅદકે છે દિન. બકી ઇંદકે મહીને
મેં ૧૩ સે ૧૫ તક ચે અઇયામે બયઝ લી કહેલાતે
હંચ. ફિર મોહરરમકે દસ દિન જુમ્આ, હઝારા.”

“હઝારા કયા હે ? કુલ હય ચા મોતી ?”

“શબરાતકી પંદરવીં કો જો રોઝા રખા જાતા હય
વો હઝારા રોઝા કેહલાતા હય.”

“જખહી ઉસ દિન જળ હમ આતશખારી ચલા

રહેથે અંર સખ હલવા માંડે ખાતેથે. મામા કેહતી થી
કલ મેં હંઝારા રોઝા રખુંગી. ”

“ બસ વોહી. ”

“ અબ યે ફરમાઈયે કે રમઝાન શરીફ કે રોઝે
કબસે ફઝાં હુએ ? ” મહેમુદકે ઇસ સવાલસે ઉસ્કે
દાદા કે બે ઇનતિહા ખુશી હુઇ ઇસલિયે ઉસ્કે હકમે
હુઆ કરતે હુવે દાદાને કહા :-

“ મહેમુદ ! ખુદા તુમહારી ઉમ્મમેં બરકત દે. તુમ
બડે ઝહીન માલુમ હોતે હો. અંર તુમકો શવક હય
કે દીનકી ખાતેં સીખો. લો ગોરસે સુનો. ફતેહ મક્કાકે
કોઇ તીન બરસ અંર શુરૂ ઇસ્લામસે પંદરા બરસ
ખખદ રમઝાન શરીફકે રોઝે ફરઝ હુએ. યે મહીના
ખોહોત ખુબારક અંર બા બરકત હય. ” યે સુનકર
મહેમુદને ઘોડી દેર તક ગોર કરને કે ખખદ કહા:-

“ દાદાબાન ! આપકે ઇસ ફરમાનેસે મેરે દિલમેં
એક અંર સવાલ પચદા હોતા હય કે ઇસ મહીનેકી
બરકતેં કોન કોનસી હય ? ”

“ યે મહીના અયસા બા બરકત હય કે અગર
ઇસ્કી ખુરી ફઝીલત બ્યાન કી બવે તો એક કિતાબ
તૈયાર હો. મુખતિસર તુમકો બતલાતા હું ઉસકો

યાદ રખના. ફિર કિસી વકત તુમ્હારા ઇમતિહાન લિયા જાયગા. સુનો

(૧) કુરઆને મજીદ ઇસ મહીને મેં નાઝિલ હુવા ચે સખસે બહી ફઝીલત હય અન્ન અલાવા ઇસ્કે અન્ન મોહોત ફઝીલતે હય ગિન્તે જાવ.

(૨) યકુમ રમઝાન શરીફ કે હઝરત ઇબ્રાહીમ અલૉપર સહીશ નાઝિલ હુવા.

(૩) છે તારીખ કે હઝરત મુસા અલૉપર તવરેત નાઝિલ હુઈ.

(૪) સતરા તારીખ કે હઝરત ઇસા અલૉપર ઇનજીલ નાઝિલ હુઈ,

(૫) અહિં તારીખ કે તમામ કુરઆન શરીફ અવ્વલ આસમાન પર ઉતરકર બ કદરે મુનાસબ તેવીસ ખરમમેં હમારે નબી સલૉ પર નાઝિલ હુવા.

(૬) હઝરત રસુલે અકરમ સલૉને ફરમાયા કે:- “જે શખસ રમઝાન શરીફ કે રોઝે અવ્વલસે આખિર તક રખે વો સગીરા ગુનાહોંસે અથસા પાકે હુવા જોયા અબી અપની માંકે પેટસે પચદા હુવા.”

(૭) મુસા અલૉકી મુનાજાત પર ખુદાએ તઆલાકા ઇરશાદ હુવા કે અય મુસા રમઝાન કે મહીને

કી ફઝીલત ઉમ્મતે મુહમ્મદીયા પર તમામ મહીનોસે અયસી હય જયસી મેરી ફઝીલત તમામ બંદોં પર.

(૮) હઝરત રસુલે ખુદા સલોને ફરમાયા કે:--
“નેક કામકા સવાબ અલ્લાહ તઆલા દેહ અંદસે સાતસો ગુને તકે અતા ફરમાતા હય. મગર રોઝે કે બારેમે ખુદા ફરમાતા હય કે વો મુઝસે તાઅલ્લુક રખતા હય અન્ન મેં લી જાએ રોઝા ફ. યઅને મેરા હીદાર હોગા.” અન્ન સુનો.

(૯) હદીસ શરીફ મેં વારિદ હય કે:--“રોઝા દાર કે મુંહકી ખુ અલ્લાહ તઆલા કો મુશકો અઅફરાનકી ખુશખુસે ઝિયાદા પસંદ હય.”

(૧૦) આં હઝરત સલોને ફરમાયા હય કે:--
“જખ રમઝાનકા મહીના આતા હય તો બેહેશતકે દરવાઝે ખોલ દિયે જાતે હંય. અન્ન દોઝખ કે દરવાઝે બંદ કિયે જાતે હંય. અન્ન બડે બડે શયાતીન મુકધયદ કિયે જાતે હંય.”

(૧૧) રમઝાન શરીફકે રોઝ દારોંકી ફરે તમન્ના હરતી હંય.

(૧૨) ઇસ મહીને કા એક દિરમકા સહકે અન્ન મહીને કે હઝાર દિરમકે સહકે બરાબર હય.

(૧૩) ઇસ મહીનેમેં જુમેકી ઇબાદત અઠર કલામે મજહકી તિલાવત હઝાર સાલકી ઇબાદતસે જિયાદા સવાબ રખતી હય.

(૧૪) ઇસ મહીને મેં જો શખ્સ રોઝા અપને અહલો અયાલકે સાથ ઇફતાર કરે ઉસકો મક્કા મુઅઝઝમા મદીના મુનવરા અઠર બયતુલ મુકદ્દસકે રોઝેદારકે ધરાબર સવાબ મિલેગા.

(૧૫) ઇસ મેં શબેકદર લી હય, અપર ઉસ રાતકો દુઆ મકબુલ હોતી હય.

હન્નોઝ યે ફિકરા તમામ ન હોને પાયા થા કે મેહમુદકે અબ્બાને અપને વાલિદસે આકર અઝાં ક્રિયા કે :-“ જમાઅત તૈયાર હય. આજ તરાવીહ લી આપકો પઢાની હોગી. ”

મેહમુદકે દાદા ખુદાકે ફઝલસે પુરે આલિમ અઠર હાફિઝે કુરઆન, ઉમદા કારી, મેહલ્લા કયા બલકે શહેરમેં ચકતા થે. ઉમ્રમેં કરીબ પચાસ પચપન સાલકે થે લેકીન નિહાયત સુખોં મુફેદ અઠર ચહેરેસે આલીસ સાલસે જિયાદા નહીં મઅલુમ હોતે થે તમામ શહેર ઉનકો બડી કદરો મનઝિલતકી નિગાહસે દેખતા થા.

અવર સખ ઈજગત કરતેથે. ચલને કેા તૈયાર હો
ગયે તો મેહમુદ બોલ ઉટઠા :-

“ હાહા જાન ! અખજાને અલી આપસે કહા કે
તરાવીહ આપકો પઠાના હોગી તો તરાવીહ કિસકો
કહેતે હંય ? ”

“ તરાવીહ કે મઅને હંય આરામ લેના ચુકે
ઈસ નમાઝ મેં હર ચહાર રકઅતકે ખઅદ કુચ્છ
આરામ લિયા જાતા હય ઈસ લિયે ચે નામ હુવા.
રમઝાન શરીફકે મહીને મેં હરશખ ખઅદ નમાઝે
ઈશા અવર કબલ અઝ નમાઝે વિતર ખીસ રકઅત દસ
સલામસે મસજીદમેં બા જમાઅત અદા કરના સુન્નતે
મોઅકકિદા હય. રમઝાન શરીફ કા ચાંદ દેખકર તરાવીહ
શુર કરે અવર શબ્વાલકા ચાંદ દેખ કર છોડ દે. ” ચે
સુનકર મેહમુદને થોડા સા ગોર કરને કે ખઅદ પુછા:-

“ તરાવીહ કી નીયત કિસ તરાહ કરતે હંય ?
અવર ઈસમે કયા ખુસુસીયત હય ? ”

“ નીયત ચે હય, “ ઉમ્મદલી રકઅતી સલાતન
સુન્નતુત તરાવીહે વિલ્લાહે તઆલા સુત વજ
જહન ઇલા જિહતિલ કઅ ખતિશ શરી-
ફતા અદલાહો અકબર ” (તરબુમા) “ નમાઝ

પઢતા હું મેં દો રકચત સુન્નત તરાવીહકી ખુદા
 તઆલા કે વાસ્તે મુતવજજહ હોકર કઅમે
 શરીફકી તરફ અલ્લાહો અકબર” ઇસ્કે બાદ સુખડાન
 કલ્લાહુમ્મા પઢે અબર મુકતદી ખામોશઃ ઇમામકી
 કિરાઅત કો સુને અબર મિસ્લ અબર નમાઝોં કે પઢે.
 જબ ચાર રકચત પઢ ચુકે તો યે તસબીહ ત્રીન બાર
 પઢે અબર યેહી ખુસુસીયત હય. ” સુખડાના જિલ
 મુદકે વલ મ-લ-કુતે, સુખડાના જિલ ઇઝમતે વલ
 અઝમતે વલ હય બતે. વલ કુદરતે વલ કિબરિયાએ
 વલ જબરતે સુખડાનલ મલેકિલ હય ઇલ લઝી
 લા યનામો વલા યમુતો સુખખુદુન કુદ્દુસુનરખખના
 વ રખખુલ મલાએ કતે વર રહ (તરજુમાઃ— પાકી
 સે યાદ કરતા હું મંચ અલ્લાહ સાહબે મુદક
 અબર સાહબે બાદશાહત કો, પાકીસે યાદ કરતા હું
 મંચ સાહબે ગલબા અબર સાહબે હયબત અબર સા-
 હબે કુદરત અબર બડાઈ વાલે સાહબે બરતરી અબર સાહબે
 કબરકો પાકીસે યાદ કરતા હું મેં બાદશાહકો અયસા કે
 જિંદા હય હમેશા ન સોતા હય અબર ન મરતા હય કલી
 બડા પાક હય, બડોત પાકીઆ હય મખખુદ હમારા.
 અબર મખખુદ ફિરશતોં અબર રહકો) ઈસી તરાહ જબ

ખીસ રકચત ખતમ કર ચુકે તો બકદરે ચાર રકચત કયામ કરે અર ત્રીન વિતર બા જમાચત પઢે.”
 ચે સુનકર મહમુદને કુચ્છ ગોર કરનેકે બચદ કહા:-

“રોઝાના વિતર તો હમ પઢતે હંચ. આજ આપ બા જમાચત વિતર પઢનેકો કેહતે હંચ. દાદાબાન કહીં બુલતો નહીં ગયે ?”

“હાં બેટા ! શાબાશ ખુબ એઅતિરાજ જમાયા. મેં બુલા નહીં. રમઝાન શરીફ મેં વિતર લી જમાચતસે પઢતે હંચ અર કલી બચઝ નહીં. અર હર નમાઝ નિકલ સિવાય તરાવીહ કી જમાચત મકરૂહ હય. અર ચે વિતર લી કિરાચતસે બ આવાઝ બલંદ પઢે જાતે હંચ.”

“અર દુઆએ કુનુત લી ઝોરસે પઢે ?”

“નહીં બેટા ! દુઆએ કુનુત ઈમામ અર મુકતદી સબ આહિસ્તા પઢતે હંચ.”

“દાદાબાન ! અર જો દુઆએ કુનુતકો મેં ન ફરિયાફત કરતા કે કયસે પઢતે હંચ ?”

“હમ ખુદ બતા દે તે. તુમારી તેઝીએ તબાઅકો દેખતે ચે કે આયા તુમ લી કુછ ઇન બાતોંપર ઝોર કરતે હો ચા નહીં ?”

“કયા હમારે નખીએ કરીમ સલોને હમેશા તરાવીક પઢી હય ?”

“રસુલે ખુદા સલોને નમાઝે તરાવીકો પઢા હય અંર સહાબએ કિબારકો વાસ્તે પઢનેકે ખતોર રગબતકે ઈરશાદ ફરમાયા. ફિર હઝરતને અંદ ખાર નમાઝે તરાવીકો છોડ દિયા અંર ફરમાયા કે અગર મેં હર રોઝ પઢું તો ઈરતા હું કે તુમપર ફર્જ ન હો જાય. અલબત્તા હઝરત ઉમર રહીં કે ઝમાનેમેં હર શબ ઈશાએ રમઝાન અદા કરનેકે ખ્યાલ નમાઝે તરાવીક પઢી ગઈ હય એક હા જમાઅત કે સાથ. અંર યે ફરમાયા કરતે થે કે યે કંયા અચ્છા તરીકા હય.”

ઇતના કેહતે હુએ દાદા અપને પોતે કે સાથ મસજીદમેં ગયે. યુકે પહેલા રોઝથા, લોગોંકા કિસી કદર ઈનતિઝાર કિયા ગયા અંર ફિર ફરઝ શુરૂ હો ગયે. હાફિઝ સાહબને કિરાઅત અયમ્મી લેહને દાઉદીસે અદાકી કે દિલ ખે ઈખતિયાર હો ગયે. ફરઝકે ખતમ પર સુન્નત અંર ફિર તરાવીક શુરૂ હુઇ બિચારે મહંમુદને ચાર રકઅત તરાવીક તો બઠે શોકસે અદા કી. જબ તસ્બીહ પઢને કો બચઠે તો નીંદસે માતે હોકર સો ગયે. નમાઝસે ફારગ હોકર દાદા મેહમુદ

કેા ગોઠમેં લેકર મકાન પર પહોંચે અંર પલંગ પર લિટાયાતો આપ બેઠાર હોકર કેહને લગે:- “ દાદાબાન ! અલી તો આર હી રકઅત હુઈ હંય કયા અંર ન પઢાગે ?” ઇસ લોલે પનકી શુકતશુ પર સળ હંસને લગે. ઇસ કેહ કહે સે મેહમુદ બિલકુલ ઉઠ બચઠા અંર દરિયાફત કરને લગા:-

“ કયા દાદાબાન ! આપ સળ નમાઝ ખતમ કર ચુકે ?”

“ હાં, બેટા ! પઢ ચુકે ”

“ અંર મેંને લી સળ પઢલી. ”

“ તુમતો આર રકઅત તરાવીહ પઢ કર સો રહેથે. ”

“ નહીં જી, મેંને લી સળ પઢી હંય. ”

“ હાં, ભાઈ તુમને જીસ કદર પઢ લીં તુમારે લિયે ઉસી કદર કાફી હંય. ” ઇસકે બાદ મેહમુદને પુછા તો દાદાને જવાબ દિયા.

“ અબ સેહી કબ ખાવગે ? ”

“ સેહેર કે પકત ”

“ અકેલે ... કેલે ન આ લેના મુઝકો લી ઉઠાના. ”

“ અરછા. ” દાદા કે ઇસ જવાબ કેા મેહમુદને અરછી તરાહ લી ન સુના કે શુનુદગી આ ગઈ અંર લેટકર અપની મીઠી ગોઠ મેં સો ગયા. ”

નાઝરીન ! અળ તુમ લી થોડી દેર કે લિયે
આરામ કરલો અઝર સો રહો. જુસ વકત મેહમુદ
સો કર ઉઠેગા ઉસ વકત આપસે દો દો ખાતે હોંગી.

+ + + + +

દો ખજેકા વકત હય. અઝર રાત બિલકુલ અંધેરી
હય. ચારોં તરફ સન્નાટે કા આલમ હય. થોડી થોડી
દેર કે પચ્ચદ દુરસે “જાગતે રહો” કી આવાજ સુનાઈ
દેતી હય. જો ચોકીદારોંકી આવાજ મચલુમ હોતી
હય. થોડી દેરમેં ચોકીદારને અહમદ અલીખાનકા
દરવાજા ખટખટાયા. નોકરને અંદરસે ચોકીદારકો
જવાબ દિયા અઝર ફિર મામાકો અંદર દેવડી
પર આવાજ દી. બાહોત દેરમેં ચંદ આવાજોંકે
પચ્ચદ મામા જાગીતો ખડ ખડાતી હુઈ ઉટઠી. કયોં કે
ઉસ બિચારી કા ખડખડાના બેજા ન થા. ઘરકે કામ
ધંધોંસે ગયારા ખજે પીછા છુટા ન થા કે અળ
ફિર જગાદી ગઈ. કુછ અલ્લાહ વાલે મહેલ્લે પાટોં મેં
ઉંચી આવાજસે કેહ રહે થે:—

“ઉઠો સોને વાલો સહર હો ગઈ હય.”

ઠંરકે પચ્ચદ એક એક કરકે સળ ઘરકે છોટે
ખડે જાગે અઝર ખાને વગયરા (સહરી) સે ફારિગ

હો કર ફિર સો રહે. મેહમુદકે દાદાને તલજબુદ અદાકી. અબ્દ તીલાવતે કલામે મજીદમેં મસરૂફ હુએ. ઇતને મેં નમાઝે સુખડકા વક્ત આ ગયા. ફરજ કી નમાઝ અબ્દ વઝીફે સે ફારગ હોકર તશરીફ લા રહે થે કે મેહમુદકો રોતા હુવા દેખકર ગોદીમેં ઉઠા લિયા અબ્દ ખ્યાર કરકે પુછને લગે:-

“બેટા! કયોં રોતે હો. કયા હુવા? કિસીને મારા તો નહીં?” થે કેહકર મેહમુદ કે આંખુ પુછે તો ઉસને રોતી હુઇ આવાઝસે હિચકી લે લેકર કહા:-

“આપને કહા થા કે હમ તુમકો સહરીકો જગાઈગે.”

“હમને ઝુરર કહાથા મગર તુમારી અમાને ન જગાને દિયા.”

“લલા અંમા કો કયા ફાયદા હુવા જો ઉન્હોંને ન જગાને દિયા.”

“થે તુમ ઉનસે જા કર પુછો,” મેહમુદ અપની અંમાકે પાસ ફરિયાદત કરને કો ચલાથા કે દાદાને પુકાર લિયા અબ્દ ખાતોંમેં બેઠલા કર કુછ મિઠાઇ ખાનેકો હી અબ્દ ફરમાય:- “આવ, હમ તુમકો રોઝે

કે મુત અલ્લિક અચ્છી અચ્છી ખાતે ખતાયે. ચે
સુનકર મેહમુદ પાસ બેઠ ગયા તો દાદા બોલે:—

“ મેહમુદ ! તુમ જાનતે હોકે સેહરી કા કયા
વકત હય ? ”

“ જી નહીં, આપ ફરમાઇયે. ”

“ લો સુનો ” દાદાને કહા:—“ સેહરીકા ઇનતિ-
હાઇ વકત સુમેહ કાઝિબ હય જયસાકે અલ્લાહ
તઆલા અપને કલામે પાકમે ફરમાતા હય;—“ વ
કુલુ વશ રખુ હત્તા યત બઇ યના લકુમુલ ખય-
તલ અખયદો મિનલ ખયતિલ અસ વદે મિનલ
ફજર ” (તરજુમા:—અબ્ર ખાવ પીયો તુમ જખતક
કે સાફ નજર આવે તુમકો ધારી સુફેદ જલદી ધારી
સિયાહસે ફજર ફી,) ખુખારી શરીફ મેં હદીસ હય
કે:—“ અલી બિન હાતમ રઘીબને રિવાયતકી હય કે
જબ ચે આયત શરીફ નાઝિલ હુઇ તો મેંને ઉકાલે
અખયદ વ અસવદ બાને ઉટકે ખાંધનેકી સુફેદો
સિયાહ રસ્સીકો અપને સરહાને રખા અબ્ર સેહરીકે
વકત દોનોંકો દેખા. તો સિયાહી અબ્ર સુફેદી રસ્સી-
યોંકી કુચ તમીઝ ન હુઇ. ફજરકો મેંને રસુલે ખુદ-
(સલ્લ)કી ખિદમતમે અરજકિયા. આપને ફરમાયા:—

“ ખયતે અખયદ વ ખયતે અસવદસે મુરાદ સુફેદકી સુફેદી અન્ન શામકી સિયાહી સે હય.” દુસરી હઠીસ શરીફમેં હય કે:-“ જખતકે લફઝે મિનલ ફજર આયત કે સાથ નાઝિલ નહીં હુવાથા તો લોગ રોઝા રખતે થે અન્ન અપને અપને પાઉંમે તાગા સુફેદો સિયાહ ખાંધતેથે અન્ન જખ ડોરોંમે સિયાહી વ સુફેદીકી તમીઝ હોને લગતીથી તો ફિર ન ખાતે થે. જીસ વકત કે આયત મિનલ ફજર નાઝિલ હુઇતો પતા લગાકે રાતકી સિયાહી અન્ન દિન કી સુફેદીસે મુરાદ હય.” યે લખી તકરીર સુન્નેકે બાદ મેહ-સુદને પુછા:-

“ અરજા દાદા બન યે બતાવ કે સેહરી ખાનેસે કયા ફાયદા ?”

“ એકતો દિનબર તાકત રહેતી હય. દુસરે મુસ-લમાનોંકા રોઝા ચહુદ અન્ન નસારાસે સુશાબાહ નહીં હોતા. તીસરે તહજજુદકી નમાઝ લી હાય આતી હય.” યે સુન્નેકે મેહસુદને થોડી દેર ગોર કરને કે બાદ પુછા:-

“ રોઝેકી નીયત કિસ તરાહ કરતે હય ?”

“ ચાહે અરબી મેં કહો:-બિસ સવમા ગહન

નવયતો” આહે અપની ઝળાનમેં કેહદો:-“કલ કે રોઝેકી નીલત મેંને કી”

“દાદાબાન ! આપને રોઝએ કઝા અન્નર કફફારેકા ઝિકર ક્રિયા થા. મગર મેરી સમઝમેં નહીં આયા કે રોઝએ કઝા અન્નર કફફારેસે કયા મુરાદ હય વાઝેહ તવર પર ફરમાઈયે.”

“સુનો બેટા ! રોઝે કે ઈવઝ દુસરા રોઝા રખના કઝા હય. અન્નર રોઝે કે ઈવઝ એકે ગુલામ આઝાદ કરના. અગર યે મયસ્સર ન હોતો સાઠ રોઝે પય હર પય રખના અગર યે ન હો સકે તો સાઠ મિસ-કીનોં કે દોનોં વકત પેટ ભર કર ખાના ખિલાના કફફારા કેહલાતા હય. ઇસકે મુત અલલિક હમ તુમકો અંદ ખાતે ખતાતે હંય. ઇનકો તુમ ખુબ ઝેહેન ન શીન કરલો. સુનો ! ઝેલકી સુરતોંમેં કઝા (યાઅને રોઝે કે બદલે રોઝા રખલે) લાઝિમ આતી હય. ઇસ્કે બઅદ યે ન ખ્યાલ કરના આહીયે કે અખ બચસા આહે ખાયેં પીયેં.

(૧) કુદલી કરતે મેં બે ઇખતિયાર પાની હલક સે ઉતર આવે.

(૨) ગુરૂએ આફતાબ કે ખ્યાલસે રોઝા ફકિતાર કરના અઠ્ઠ હાલાંકે ગુરૂખ ન હુવા હો.

(૩) રાત હોને કે ગુમાન મેં સેહરી ખાના અઠ્ઠ ફિર અલુમ હુવા કે સુખોહથી.

(૪) કાનમેં તેલ ડાલના.

(૫) નાસ સુંધના અઠ્ઠ કસદન કય કરના.

(૬) સોતેમેં હલકમેં પાની ડાલ દેના.

(૭) ઝખમે શિકમ યા સરમેં દવા ટપકાનેસે હંસકા દમાગ યા શિકમ મેં પહોંચના.

(૮) આંસુ યા અકેં પેશાની યા ખુને ખીની ગલેમેં બે કસદ પહોંચે અઠ્ઠ મઝા ઉસકા મુંહમેં અલુમ હો.

(૯) ભે ચીઝ ખાઇ નહીં જાતી ઉસકા ખાના મિસ્લ કંકર, લોહા, મટટી વગયરા.

(૧૦) લોખાન વગયરા હો કસદન સુંધના.

(૧૧) નિક્કલી રોઝા બ વજેહ દઅવતો દિલ શિકની તોડ દેના.

(૧૨) સેહેરકો મુંહમેં પાન દખાકર સોજના.

જન્મેં કફકારા વ કઝા દોનોં લાઝિમ હોતે હંય વો ચે હંય.

(૧) ગિઝા યા ફવા કસદન ખાના.

(૨) અગર મટ્ટી ખાનેકી આદત હય અઠ્ઠર ખાયે
તો કઝા અઠ્ઠર કફકારા દોનોં લાઝિમ હંય.

ઝેલકી સુરતોં મેં ફાસિદ નહીં હોતા.

(૧) કાનમેં પાનીં ડાલના.

(૨) સુરમા લગાનેસે અગર ઉસકા અસર હલક
મેં પહોંચે. અઠ્ઠર ખંકારનેમે રંગ આવે.

(૩) સરમેં તેલ ડાલના.

(૪) નહાના, ખુશખો સુંઘના.

(૫) પાનીમેં ગોતા લગાના બ શરતે કે મુંહ
અઠ્ઠર નાકકી રાહસે પાની ન દાખિલ હો.

(૬) બે ઈખતિયાર કય આના. અગર ચે કસીર
હો અઠ્ઠર બિલા કરદ લોટ કર હલક મેં
ચલી જાવે.

(૭) છસ અવરતકા શવહર બદ મિઝાજ હો ઉસકો
નમકે ચખના.

(૮) ધુવાં, ચા મખખીકા બે ઈખતિયાર હલકમેં
ચલા જાના.

(૯) લુદેસે ખાપી લેના.

(૧૦) ચકકી પીસતે હુવે આટેકા દમાગમેં પહોંચના

અલાવા ઇસ્કે કુછ ખાતેં અવર લી હંય જો
અલી તુમારી સમજમેં નહીં આનેકી. ખડે હોને પર
ભવકુદ હેં ” યે સુનકર મેહમુદને કહ્યા:—

“હાદાબાન ! યે ખાતેં ઝરા દુખારા ફરમાઈએ
તાકે લિખલું અવર અરછી તરાહ યાદ કરલું.”

“ખેટા, લિખનેકી કેઈ ઝુફત નહીં. મેં કલ
તુમકો “અનજુમન તરકકીએ ઇસલામ અહમ-
દઆબાદ” સે “રફીકુસ સિયામ” નામકી કિતાબ
મંગા હુંગા. જો હાલહીમેં અનજુમન કી તરકસે
છપ કર મુફત તકસીમ હો રહી હંય.”

“ખોહોત અરછા, મગર અલ્લાહનીયાં ખિમારસે
લી રોઝા રખવા લેતે હંય.”

“અલ્લાહ પાક અપને ખદો પર માં બાપસે
ઝિયાદા શકીકો મેહેરબાન હંય. અહંકામે શરેઅ
નિહાયત આસાન હંય. મરીઝ કો રોઝા રખને મેં
અગર ખિમારી કી ઝિયાદતીકા ડર હો તો રોઝા
ન રખે. છસ કંદર કઝા હોં ફીર રખલે. અગર તુકસા-
નકા અંદેશા ન હો તો રોઝા રખના આહીયે.”

“અવર મુસાફર લી ગેઝા રખે ?” મેહમુદને સવાલ ક્રિયા તો દાદાને જવાબમેં કહ્યા:-

“મુસાફર જો ત્રીન દિન (ચઅને અગર પયદલ જાવે તો ત્રીન રોઝમેં પહોંચે ઇતની દુર રાસ્તા હો. વયસે ગાહે વો બ ઝરીયે રેલ એકહી દિન મેં ચલા જાવે ફરલી જાયઝ હય.) યા ઝિયાદા સફરકા ઇરાદા કરે અયસી મનઝિલોં સે જીનમેં મુખેહકે ખઅદ પહોંચ જાવે ઉસકો જાયઝ હય કે રોઝા ન રખે ખઅદ કયામ કે ઉસી કદર રખ લે મગર રોઝેકા રખના અફઝલ હય. અગર ઝિયાદા તકલીફ ઠા યકીન હો તો રોઝા ન રખે. જીસ મુસાફરકો સફરમેં રોઝા રખનેસે તકલીફ નુકસાન ન હો ઉસકો સફરમેં રોઝા રખના મુસતહબ હય. જમસા કે રેલકી સવારીમેં કિસી તરાહ કી તકલીફ મુત સવર નહી. હાલતે ખાના નશીની અવર ઉસકે બરાબર હય જો શખ્શ અયસી મુરતમેં રોઝા રખેગા સવાબ પાવેગા. અગર બ હુકમે શરેઅ સફરમેં ઇફતાર કરેગા તો ગુનેહગાર ન હોગા. અલબત્તા દુસરે અધ્યામમેં કઝા રખના પડેગા.”

હન્નોઝ યે ફિકરે તમામ ન હુવે યે કે પડોસી

રમણુભાઈની બીવી મામાકે સાથ આઈ અંર મવલવી સાહબ (મેહમુદ કે દાદા) સે કહા:-

“ઈસ્કો શવહર ઈસ્કો રોઝો રખનેકી તાકીદ કરતા હય. અંર ઈસ્કો પુરે દિન લગ ચુકે હંય. હામેલા અવરત કે લિયે શરમે રોઝેકી બાબત કયા હુકમ હય:-

“હામેલા અવરત અંર દુધ પિલાને વાલી અવરત કે અગર રોઝો રખનેમે અપની યા બચ્ચેકી જાનકા ખવફ હો તો જાયજા હય કે રોઝા ન રખે. ફિર કંઝો રખ લે. અંર હયજો નફાસવાલી અવરત રમજાન કે રોઝે ન રખે. જબ પાક હો જાવે જીતને રોઝે ગયે હો ઉનકી કંઝા રખલે.” મેહમુદ કે દાદાને યે મસ-અલા બતાયા તો મામાને ફિર પુછા:-

“હુજુર! મેરે બાપ બોહાત બુઠે હંય ચલનેકી તાકત નહીં ફિરલી રોઝા રખતે હંય.” યે સુનકર મવલવી સાહબને કહા:-

“બુહાતઆલા અંર ઈમાનકી સલામતી દે. અયસે બુઠે કે લિયે જીસ્કો રોઝા રખનેકી તાકત ન હો અંર ન તાકત પચદા હોનેકી ઉમ્મીદ હો રોઝા રખનેકા હુકમ નહીં. કિસી ગરીબકો પેટ ભર કર ખાના પિલાવા યા નિસ્ક સાઅ (એક સેર સવા

પાંચ ૭ ટાંક) ઘડું ફરીર કેા દેના આહીયે એક દિન કે લિયે સખ આદમીયોં કેા નહીં દેના આહીયે હાં એક દિનકા કઈ આદમીયોં પર તકસીમ કર સકતે હંય. એક હી મિસ્કીન કેા તીસ દીનકા મુકરર કરકે લી દેના જાયઝ હય.” યે સુનકર મામા અબર પડોસન રૂખસત હો ગઈ તો મેહમુદને પુછા:-

“દાદાજાન! રોઝા કિસ વકત ઇફતાર કરના આહીયે?”

“જખ ઝુરૂમે આફતાબકા યકીને કામિલ હો જાવે ઉસ વકત ઇફતાર કરના આહીયે. રોઝા જલ્દ ઇફતાર કરના મસનુન હય મગર અબ્રકે દિન ઝરા તાખીર કરના આહીયે.”

“અબર રોઝા કિસ ચીઝસે ઇફતાર કરે?”

“છુવારે યા મીઠી ચીઝ સે ઇફતાર કરના સુખત હય. અગર મવજુદ ન હો તો પાનીસે હી સહી. ઇસ ઝમાનેમેં પાનીસે સિફ્ત ઇફતાર કરના બેહતર હય કયોં કે વો હર તરાહસે પાક હય. અબર દુસરે માલમેં હરામ હલાલ કા શુબાહ હય. ઇસ લિયે ખાનકા ખ્યાલ થા કે નમઝસે ઇફતાર કરના બેહતર હય. કયોં કે ઉસ વકત નમઝ અબર મિસ્લ ઇસ્કે

પાનીકી તરાહ અકસર બે કીમત મિલ જાતીથીં.
 ઇસલિયે કુતુબે અહાદીસમેં મવબુદ હય કે પાનીકા
 માંગના યા આગકા માંગના સવાલમેં દાખિલ નહીં.
 ખુલાસા યે કે જહાંતક હો ઇફતારીકો શુબેહ કે માલસે
 બચાવે અબર હલાલ ચીઝસે રોઝા બોલે.”

“અબર હલા રોઝા ઇફતાર કરતે વક્ત કયા
 પઢતે હય ?”

“સુનો ઇફતારકે વક્ત યે દુઆ પઢી જાતી હય:-
 “અલ્લા હુમા લકા સુમતો વ બેકા આમનતો
 વ અલયકા તવક કલતો વ અલા રિઝકેકા
 અફતાર તો તકબ્બલ મિન્ની ઇન્કા અન તસ્સમી
 ઉલ અલીમ” (તરબુમા:-અય અલ્લાહ ! મેને તેરે
 લિયે રોઝા રખ્યા અબર ઇમાન લાયા મેં તુઝપર
 અબર હરોસા કિયા મેંને તુઝપર અબર ઇફતાર કિયા
 મેંને રિઝકસે તેરે પસ તુ કુબુલ કર સુઝસે તેહકીક
 તુ હય સુનનેવાલા જાનને વાલા.) યે સુનને કે ખચદ
 થોડી દેર તક મેહમુદ ખામોશ રહ્યા અબર ફિર કંછ
 સોચકર બોલા:-

“દાદાજન ! વો હમારે પડોસ વાલે સેક જાનકા
 બહોત બડા પેટ હય અબર જાનકે ઘરમેં હર વક્ત

રૂપીયોંકી છનકારકી આવાઝ આતી હય વો તો કલી રોઝા નહીં રખતે ?”

“ એક શેઠ કયા મુઝે તો ઉન સબપર અફસોસ હય જો હટ્ટે કટ્ટે હોકે જો ઉઝર રોઝા નહીં રખતે ઉનકી નિસબત અલ્લાહ તઆલા અપને કલામે પાકમે ફરમાતા હય:— “યા અઈયોહલ લઝીના આમનુ કુતેબા અલયકુમુ સસિયામા કમા કુતેબા અલલ લઝીના મિન કબ લેકુમ લઅલ્લકુમ અઈયામમ મઅદુ દાત (તરજુમા:— અય ઇમાનવાલો ! ફર્જ કિયે ગયે હંય ઉપર તુમારે રોઝે જયસે ફર્જ કિયે ગયે થે ઉન લોગોંપર જો તુમસે પહુલે થે. શાયદ કે તુમ પરહેઝગારી હાસલ કરો દિન ગિન્તી કે) ઈસ આયત શરીફમે રોઝા ન રખને વાલોંકી ચાર તરાહકી ખુરાઈ નિકલતી હય.

અવ્વલ—તરકે ફર્જ જો એક બડા ભારી ગુનાહ હય.

દુયમ—રોઝા અગલે અંખીયા અલબંકા તરીકા હય.

યાઅને હઝરત આદમ અલબંસે લેકર જનાબ ખાતેમુન નખીઈન સલબ તક પયગમબર અવર ઉનકી ઉમ્મતે રખતી રહીં પસ જો શખસ રોઝા ન રખે વો જુમલા અંખીયાએ કિરામકે તરીકેસે મુન હરિફ હય.

સોયમ-રોજા હુસુલે તકવાકા સખળ હય. તકવા જડ
હય સખ નેકીયોં કી. જો શખસ રોજા ન
રખે વો તરીકએ તકવાસે મહરૂમ રહતા હય.

ચહારમ-ખુદા તઆલા ફરમાતા હય કે ગિન્તીકે રોજે
રખના તુમપર ફર્જ ક્રિયા હય સારી ઉમરકા
નહીં, બરસકા નહીં, છે મહીનેકા નહીં,
કમાલ એ હમીય યતી અંર ના મરદી હય
કે અપને માલિકે મુનઇમો રહીમો કદીરકે.
હુકમ કે મુવાફિકે ઇનસાન થોડે દિનોંકી
મહેનતકો ગવારા ન કરે.

દુશરે મુખતારમેં લિખા હય કે:-“જો શખસ
રમઝાનમેં દિનકો એ ઉઝર બર મલા ખાવે વો
વાજીબુલ કર્લ હય. મગર કર્લ નહીં ક્રિયા જાયગા”
અંર તિરમિઝી શરીફ મેં હય કે:- “સાલ ભર
યા ઉમ્ર ભર નિક્લી રોજે રખના, દુનિયાકી સારી
નેઅમતોંકા ખયરાત કરના એક તરફ અંર એક
રોજા બગેર ઉઝરકે ગંવાના એક તરફ બલકે ફિરબી
ધરકે દરબેકે બગબર નહીં.”

મેહમુદ આખિરકો ખચ્ચા યા લખી અવસી તકરીર

સુનકર પરેશાન હો ગયા અંર ઉઠના ચાહા તો ઉસ્કે દાદાને થોડી દેર અંર રોકતે હુવે કહા:-

“ બેટા ! તુમને રોઝોંકે મુતઅલલિક સખ ખાતે દરિયાફત કરલીં અંર સખ તુમકો ખતલાલી ગઈ. ઉનકો ખુબ યાદ રખના. ઝંરામી ખાત અંર રેહ ગઈ હય જો મેં તુમકો સુનાના ચાહતા હું. ગોરસે સુનના. રોઝા સિફ ઇમ્મીકા નહી હય કે દિનભર મુંહ બંદ કર લિયા અંર કુછ ખાયા પીયા નહીં બલકે હાથ, પાંઉં, કાનોં, આંખો કા બી રોઝા રખા જાય તો પુરા રોઝા હોતા હય. યે સુનકર તુમ ઝુફર હંસોજે મગર સખકી તફસીલ તુમકો ખતાતાહું. સુનો હાથોંકા રોઝા યે હય કે કોઈ હરામ માલ ન ઉઠાવ, ન મારે, પાઉંકા રોઝા યે હય કે ખુરે કામ કે વાસ્તે ચલકર ન જાયે. કાનોંકા રોઝા યે હય કે કિમ્મીકી બદગોઈ અંર અયબ જોઈ ન સુને. આંખોકા રોઝા યે હય કે કિમ્મીકો ખુરી નઝરસે ન દેખે. ઝખાનકા રોઝા યે હય કે ઝુટ ન ખોલે, ગાલી ન બકે, ચુગલો ન ખાયે ગીબત ન કરે. હઝરત રસુલે મકબુલ સલોને ફરમાયા કે:-” જો આદમી ઝુટ ખોલના અંર ઝુટ કે મવાફિક અમલ કરના ન ઊઠે તો ખુદાકો કુચ ઉસ્કી પરવાહ

અવર હાજત નહીં હય કે અપના ખાના પીના છોડ દે." અવર ફરમાયા કે:-“જળ તક તુમમેંસે કિસીકા રોઝા હોતો ગાલી ન બકે, અવર શોર ન કરે, અવર ગીબતસે પરહેઝ કરે. ઇસસે રોઝે મેં અશદ કરાહત આ જાતી હય.” અવર અહાલીસમેં આયા હય કે આપને ગીબત કરને વાલે કો ફિર રોઝા રખને કા હુકમ દિયા હય. સહી તિરમિઝી શરીફમેં હય કે:- (જનાળ રસુલે મકબુલ સલઠને ફરમાયા) “ખંદા જળ ઝુટ બોલતા હય તો ઉસ્કે મુંહસે અયસી બદબુ નિકલતી હય કે ફિરશતા ઉસસે કોસ ભર દુર હો જાતા હય.” અવર ચેલી હદીસમેં આયા હય કે રોઝેદાર કે મુંહકી બુ અલ્લાહ તઆલાકો મુશકસે ઝિ-યાદા પસંદ હય.” પસ રોઝેદારકો ચાહીયે કે અપને રોઝેકી પાકી ઝગીકો અયસી બદબુસે જુસસે ફિરશતે લી નફરત કરેં ખરાબ ન કરે. અવર અયસી ખુશબુકો જો ખાસ અલ્લાહ તઆલાકો પસંદ હો બદબુસે ન બદલે.” (બદબુસે વો બદબુ મુગદ હય જો કુકરી વજેહસે હો. દાંતોંકી બદબુ ઝુરર દુર કરે.)

મેહમુદ દાદાકી ઇસ શુદ્ધિશુકો બાહોત ગોરસે સુનતા રહો અવર જળ શુદ્ધિશુ ખતમ હુઈ તો બોલા:-

“ દાદાબાન ! ગીબત કિસ્કો કેહતે હં.ય. ? ”

“ બેટા ! કિસી મુસલમાનકા ઉસ્કે પીછે અયસા ઝિકર કરના જીવડ કેહનેસે જુરા માને, અગરચે વો બાત સચી હો, મસલન કોઈ શખ્સ હકીકત મેં સિયાહ ફામ કાલે કંવેકી તરેહ હો. અંર ઉસ્કી અદમ મોબુદગી મેં યું કહે કે વો શખ્સ કંવેકી સુરત હય. અંર ઉસ્કો મુંહ પર કેહને સે વો જુરા માને તો ચે ગીબત હો જાવેગી, ગીબત કે બારે મેં કલામે મજહમેં આયા હય કે ગીબત કરનેવાલા ગોયા અપને મરે હુવે લાઈકા ગોશત ખાતા હય. ”

“ કઈ દિન હુવે ઉસ્તાની જો છોટેભાઈ કે પઢાને આતી હં.ય કેહતી થીં કે એક રાત અયસી હોતી હય કે ઉસ વકત જો દુઆ માંગો કુબુલ હોતી હો વો કોનસી રાત હય, અચ્છે દાદા ! હમેંખતા હો. હમ ઉસ રાતકો અપને અઘળા કે લિયે અંર અપની અમ્મા કે લિયે અંર છોટી જહુન કે લિયે અંર અપને લિયે દુઆ માંગીજે, ”

“ વો રાત ઈસી મુબારક મહીને રમઝાન શરીફમેં હોતી હય. અંર ઉસ્કો નામ શબે કદર હય. ઉસ્મેં

જો દુઆ માંગેા કુળુલ હોવી હય. અન્ન ઉસ રાતકી ઇબાદત હંઝર મહુનેકી. ઇબાદતકે બરાબર હય. શમે કદર (મવલાના શાહ અબદુલ અઝીઝ સાહબ ને તફ્તીશમે તેહરીર ફરમાયા હયકે સુરએ કદર મેં લફઝ લય લતુલ કદર તીન મરતબા હય અન્ન સિફ લય લતુલ કદર કે હન્દ નવ હંય પસ નવ કો તીન મેં ઝર્મ દેનેસે ૨૭ હોતે હંય) કી રાત કો અશ્વાહ પાકને બંદોંપર મમલે હતન ઝહીર નહીં ફરમાયા ઉલમાને ઇસ રાતમેં બોહોત ઇબતિદાફ ત્રિબા હે. તમામ રમઝાન શરીફમેં ય એક રાત હય. મગર ઇતતિફાક અખીરકી તાક રાતોં પર હય. ચઝને ૨૧-૨૩-૨૫-૨૭-૨૯ અન્ન ઇન તારીખોંમે ૨૭ કો તરજહ હય. પસ લાઝિમ હય કે ઇસ રાતકો જો દુઆ માંગે વો અયસી હો જુસ્મેં દુનિયા વ આખે-રત દોનોંકી બેહબુદી હો. ” યે ફરમાકર હાદ્દને મેહ-સુદકો બેલનેકી ઇબાઝતદી અન્ન વો બેલને ચલા ગયા. મગરેબકે કરીબ મેહસુદકી વાલિદાને મામાસે કહા:-

“ અઝમત ! અફતારકા વકત આ રહ્યા હય મસજીદમેં રોઝાદારોં કે લિયે કુછ શરબત, દુધ બરફ અન્ન કુછ ખલુરેં જલ્દી લે આવ. સુના નહીં

ઉસ દિન મવલવી સાહબ ફરમાતે થે કે બનાબ સર-
વરે આલમ સલબને ફરમાયા હય કે-“ જો
શખસ કિસી મુસલમાનકા રોજા નેક નીયતીસે અફ-
તાર કરાતા હય એક રોજેકા સવાબ પાતા હય. બલકે
જીતનેંકા અફતાર કરાયગા ઉતનેંકા સવાબ પાયગા.”

મામા ઉઠી અવર સખ ચીઝેં મસજીદમેં લે બકે
ઇમામ સાહબ કે આગે રખદીં. ઉતનેમેં મુઅજ્જનને
બાંગ દી. સખને રોજા અફતાર કિયા અવર ઉસ વકત
વો હુઆ પઢી જો આગે લિખ ચુકે હં. અફતાર કે
બાદ સખને નમાઝ પઢી નમાઝકે બાદ મવલવી
સાહબને સખ નમાઝીયોંસે કહા:-

“ કલ તો પહેલા દિન થા. નમાઝે તરાવીહ કરા
દેરમેં પઢી ગઇથી. આજસે બરાબર સવેરેસે હુવા
કરેગી.” સખને કહા:-“બોહોત અચ્છા ” અવર અપને
મકાનકો ચલ દિયે.

*

*

*

રમઝાનકા તમામ મહીના નિહાયત આસાનીસે
ગુજર ગયા. સત્તાઈસવીંકો ખતમે કુરઆન હોનેસે
મસજીદમેં રોશની હી ગઈ અવર તરાવીહ ખતમ

હોને કે બચ્ચ અલ વિદાયેં પઢી ગઈ અર શીરીની તકસીમ હુઈ.

અઠાઈસવીંકો આખરી જુમા હોનેસે શહેરકી જામે મસજીદ મુસલમાનોંસે ખિયાખિય ભરી હુઈથી. હજારોં મુસલમાન અપને પયદા કરનેવાલેકી ઇબાદતકે લિયે શપકો ઝોકસે હાજર હુવે થે. અનજુમન તર-કકીએ ઇસલામકે અરાકીનને ઇસ મોકેકો ગનીમત જાનકર “ તાકીદે નમાઝ ” અર “ ખુદાઈ ઇનકમ દેક્ષ યાં રિસાલએ ઝકાત ” કી હજારોં કાપીયાં મુફત તકસીમ કીં. જુસ્કા ગહીત અચ્છા અસર હુવા. સેંકડોં ભાઇ જો સિફ કભી કભાર નમાઝ પઢતેથે ઉન્હોંને દિલમેં પકકે નમાઝી જાનનેકા અહદ કર લિયા. ઇસી તરાઈ જો સાહિબે ઝકાત મુસલમાન અપને ઝકાત કે રૂપે હટ્ટે કટ્ટે મુશ્કટંડે અવર લીખ મંગે પેશાવરોં કો દિયા કરતેથે ઉન્હોંને આયંદા ઝકાત કા માલ હકદારોંમેં તકસીમ કરનેકા અહદ કર લિયા અર જો ભાઈ ઇસલામી અહકામકે મુતાબિક ઝકાત નહીં નિકાલતેથે ઉન્હોંને શરઈ અહકામકે મુતાબિક ઝકાત દેનેકા ખુદાસે વચ્ચા કર લિયા.

ગરજ જુમઅતુલ વિદાયકે દિન ખતીખ સાહજાને

ખુલંદ આવાજસે નિહાયત અરછે લેહજેમેં અરળીમેં
ખુતબા પઢા. મગર હાઝરીન અરળીસે ના વાકિફ હોને
કે બાઈસ કુચ્છ સમજ ન સકે. નમાઝ કે ખઅદ
ચંદ રોશન ખયાલ અબર હમદદોને ઇસ કમી કે
મેહસુસ કિયા અબર આયંદા અરળીકે સાથ ઉદ્દ
ખુતબા બી પઢા બાય ઇસકા ખદોબસ્ત કરને કે
લિયે મશવિરા કિયા.

રમઝાન કા મહીના ખતમ હોનેકો હય. ૨૯ વીં
તારીખ કી શામકો શહેરકે હર હિસ્સે કે મુસલમાન
આસ્માનમેં ચાંદ કી તલાશ કર રહે હે. એક મસ-
જીદમેં ચંદ લોગ ચાંદ દેખ રહે હે. જુસ્મેં સે
એકને દુસરેસે કહા:-

“ભઈ દેખો તો સહી, લોગ કિસ શવકસે ચાંદ
કે મુનતઝિર હંય ?”

“હાં, મેં ચેહી દેખ રહા હું.” દુસરેને કહા-
“રોઝોંકા ચાંદ અયસે શવકસે નહીં દેખા જાતા
જયસે ઇંદ કા ચાંદ દેખા જાતા હય.” તીસરે
બોલે:-

“હાં, સચ હય. રોઝા રખને વાલોંકે લિયે તો
૨૯ થા ૩૦ સખ બરાબર હંય મગર ન રખને

વાલોંકે લિયે અગર કલકા રોઝા હો ગયા તો દિન પહાડ હી હો જાયગા.” યે સુનકે ચોથે બોલે:-

“શરીઅતકા હુકમ હય કે રહ તારીખ કેા ચાંદ બહોત ગોરસે દેખો. અગર ન દિખે તો તીસ રોઝે પુરે કરો.”

“લેકિન ચેલી તો મસખલા હય કે આગ્રમાન સાફ હો તો બોહોતસે આદમીયોંકી ગવાહી ચાલીયે અગર જો નહો તો હો મુસલમાન આકિલ બાલિગ, બાદિલ કા કાઝી ચા બડે મવલવી સાહબકે સામને કસમ કે સાથ શહાદત દેના કાફી હય.” પહેલે સાહબ કે કેહને પર દુનરે ને કહા:-

“મીયાં અગર યહાં ચાંદ ન દિખાઈ દિયા ન સહી. હુસરે શહેર કી શહાદત પર ઈદ મના લેના.”

“અબુ દાઉદને ઈબને અખબાસ રત્ની૦ કી રિવાયતસે એક હદીસ લિખી હય જુરકે મુતાબિક હર શહેર વાલોંકે લિયે વહીંકા દેખના મોઅતબિર હય.”

“યે કયા બાત હય ?” ઉન્હી પહેલે સાહબને કહા:- “તાર દેકર મઅલુમ કર લીજયે. દેહલી, કલકતા, બંબઈ, મદરાસ વગયરા શહેરોંસે ખબર આ જાયગી.”

“ તારડી લી એક હી કહી.”

“ કયોં ? ”

“ ચુકે શરે શરીરમેં મુસલમાનોંકી શહાદત લિખી હય ઇસ લિયે જો અબર તારડી હોગી ઉસપર શરીઅત કે અહકામ જરી ન હોંગે.”

“ અગર તાર દેને વાલા મુસલમાન હોતો ? ”

“ તો લી હમતો ન માને.”

“ કયોં ? ”

“ કયોં કે ઇસકા ઇનિઅમ મુસલમાનોં કે હાથમેં નહીં હય.”

“ કયા ખુબ ” ઈતનાહી કેહને પાયે થે કે આસ-માન પર અબર કે ટુકડે કે પાસ એક બારીક રૂપેહત્તી મુસ્ત ફિખાઈ હી. સમને હુઆ માંગી અગર એક દુસરેસે “ આંદ મુબારક ” “ ઇંદ મુબારક ” કેહતે હુવે અપને અપને મકાનોંકા ગયે.

અરથે લી ઇસી આવાજ કે મુનતઝિર થે. એક જોશમેં ઘર દોડે અગર દરવાઝે કે બાહરસે હી બડે શવકમેં સલામ કિયા. ફિર તો એક એક સે કહને લગે. “ અહાજી ઇંદ હય, સેવધયોંકી ઇંદ હય, કલ હમ અરથે અરથે કપડે પહેનેંગે. ઇંદગાહ બાઈંગે.

ધદીયે લેંગે.” મીયાં મેહમુદને લી અપને દાદાકી ખિદમતમે હાઝર હોકર સલામ કિયા. ફિર ઉસ ફિતરતી મોહબ્બતકે સાથ જો અકસર છોટે છોટે બચ્ચોં કે આપસમે હોતી હય અપને છોટે ભાઈકો ગોદમે ઉઠા કર કહા:-

“કલ ઈદ હય. ઈદગાહ બાંધંગે.” મેહમુદ કે છોટે ભાઈને લી અપની તુતલાતી હુધ ઝખાન સે જવાબ દિયા.

“હમ લી ડાંધંગે.”

બચ્ચે ચેહી ખુશિયાં કરતે કરતે સો ગયે. ખિચારી મામા સુબેહ ઈદ કે લિયે સેવધયાં પકાને કે ધંધેમે મશગુલ હો ગઈ. અન્નર મેહમુદકે દાદા ઈદ કે લિયે કપડે વગયરા નિકાલને લગે. રાતકે બારા બજ ગયે અન્નર સબકે સબ સો ગયે.

અલી યો ફટી હી થી કે બચ્ચે ઈદ કી ખુશીકે મારે જાગ ઉઠે. અન્નર ઝમ્મદ અદાએ નમાઝે સુબેહ મેહમુદકે દાદાને ખબુરેં છુહારે વગયરા મિસકીનાં અન્નર ફકીરોંકો તકસીમ કરના શુરૂ કર દિયા. ચે દેખકર મેહમુદને પુછા:-

“ હાદાબાન ! આજ તો લોગ સેવઈયાં આવલ ખાંટતે હંચ અબર આપ ખબુરે છુહારે અબર ગલ્લા તકસીમ કરતે હંચ ઈસ્કા કયા ફાયદા ? ”

“ બેટા ! યે સદકઅે ફિતર હય. રમઝાન શરીફ કે રોઝોમેં કિસી કિસમકા કુમુર ખેહુદા કલામી અબર ખેલ વગયરામેં મશગુલ રહેને સે હો ગયા હો ઉનકા દરીયા સદકઅે ફિતરસે હોતા હય. ” (મિશકાત શરીફ)

“ તો કયા યે ઈસી વકત દેના આહીયે નમાઝ પઢને કે ખઅદ દેં તો કયા હરજ થા. ”

“ નહીં બેટા ! ઈસકા હુકમ ઈદકા આંદ દેખનેકે ખઅદસે લેકર નમાઝ કે પહેલે તક દેના સુન્નત હય. નમાઝે ઈદકે ખઅદ યે સદકા નહીં હોતા. ”

“ તો કયા સદકા સબ રોઝદારોં કો દેના પડતા હય ? ”

“ મદં અવરત, ખઅયા, ગુલામ, આઝાદ અલ અખતસિર હર મુસલમાન સાહિબે નસાબ પર ઈસકા દેના વાજીબ હય. (મિશકાત શરીફ) બલકે અપની નાબાલિગ અવલાહ કી તરફસે, અપને ગુલામોં, યા નોકરોંકી તરફસે બી દેના પડતા હય. નેઝ હામિલા,

દુધ પિને વાવી અંર અયસે શખ્સકી તરફસે લી
દેના ચાહીયે જો કિસી ઉઝર કે બાઇસ રોઝા ન
રખ સકતે હોં: (તિરમીઝી)

“દાદા જાન ! સદક એ ફિતર મેં કયા કુછ
દેના ચાહીયે.”

“ગુરુ, છુકારે, અંગુર ખુશક, ખબુરે, મેવા નિરફ
સાઅ. જવ, મકકી, બાજરા, ચોડ એક સાઅ. (જો
દોસો સ્ત્રીતેર તે લેકા હોતા હય) દેના ચાહીયે.”

“દાદા જાન ! લોગ ! ઇંદગાહ મેં જા રહે હંય
અબ હમકો લી ચલના ચાહીયે. અયસા ન હો કે
નમાઝ જાની રહે.”

“ઇંદકી નમાઝકા વકત સુરજ ચઢતે હી શુર
હોતા હય. અંર જવાલ કે પહેલે તકે રક્તા હય.
અલી ના સુરજ થોડા હી નિકલા હય અંર એ ઇંદ
બડી ઇંદકી નિસબત કિસી કદર દેર કરકે પઢની
ચાહીયે. બેટા ! હઝરત રસુલે ખુદા સલો ફરમાને
હંય કે:- “ઇંદકે દિન કચ્છ ખયરાત કરની ચાહીયે.
નંજો કે કપડા દેના, બુકોં કે ખાના પિલાના અંર
ખ્યાસોં કે પાની પિલાના બડા સવાબ હય. અંર
અચ્છા બિબાસ પહેન્ના, ખુશખુ લગાના, આરાસ્તા

હોના મુસતહબ હય. અગ તુમ અપને કપડે પહેન કર તૈયાર હો બવ,

“ લેકિન દાદા બન ! શાયદ આપ એક ખાત લુલ ગયે. એક વકત આપ અબ્બસે ફરમા રહેથે કે ઈફકે દિન ઇદગાહ બને હુવે મિસકીનોં કે પયસે પાઈયાં તકસીમ કરની ચાહીયે. મગર આપને પયસે પાઈયાતો! મંગવાઈ નહીં. આપ ફરમાયે તો મામાસે મંગવાલુ ”

“ જીતે રહો, બેટા ખુશ થાદ રખા. સુનો, મેં લુલ નહીં હું. મુઝે યે ખાત થાદ હય. મગર ઇસ ઝમાને મેં મુસલમાનોં કા હાલ અયસા અખતર હો રહા હય કે ઉનમેં મિસકીન અબર ખયરાત લેને કે હકદાર મેં તમીઝ કરનેરી સમજહી નહીં રહી. જીસે હટટે કટરે, મુશટાંટે, અવખાશ, બદમાશ, ગંજેરી લાંગેરી અબર દુનિયાલર કે એમદાર લોગ મિસકીન બને ફિરતે હંચ અબર અસલ હકદાર મિસકીન અપને ઘરોંકી ચાર દીવારી મેં જુએ મર રહે હંચ. ઇસ લિયે મેંને જો રકમ મિસકીનોં મેં તકસીમ કરનેકે લિયે નિકાલી હય વો સચે હકદારોં મેં મામાકે હાથસે ઉનકે ઘરોં મેં લેગ કર તકસીમ

કરા હુંજા. અન્ધા અળ તુમ તઈયાર હો જાવ. હાં, રાસ્તે મેં પઢને કી વો તસખીહ તુમકો યાદ હય યા નહીં.”

“જી, અન્ધી તરાહ યાદ હય અરે ચેલી યાદ હય કે ઈદગાહ જાતે હુવે તસખીહ પઢતે હુવે જાના અરે ઈસી તરાહ દુસરે રાસ્તેસે વાપિસ આના. અન્ધા સુનીયે ચેહી તસખીહ આપને ખતાઈ હે ના ? અગર કોઈ ગલતી હોતો દુરસ્ત ફરમાના.

“અલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબર. લો એલાહા ઈલ લલ્લાહો વલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબર વલિલ લાહિલ હ.મ્.”

શાબાશ ખેટા ! દુરસ્ત હય. અરે હાં ચેલી યાદ રખનાકે જીસ વકત ઈમામ નમાઝ કે લિયે ખડા હોતો ચે નીયત કરનાઃ— “દો રકઅત નમાઝ ઇફતલ ફિતરકી વાજીબ પઢતા હું મએ તકબીરાત પીછે ઈસી ઈમામ કે મુંહ તરફ કચ્ચે શરીફકે અલ્લાહો અકબર.” અરે ખેટા ! ફિર ઈમામ તકબીરે તેહરીમાકે ખઅદ તીન તકબીરે કહેગા. ચે તકબીરે ઝાયદ હંય. સિફ ઈદનકી હી નમાઝમેં ઝિયાદા હોતી હંય. ઇન તકબીરેમેં હાથ કાનોં તક ઉઠા કર ખુલે છોડ દેના

ચાહીયે. (મિશકાત શરીફ) ત્રીસરી તકબીરકે ખ્યા
હાથ બાંધને ચાહીયે. (તિરમીઝી) દુસરી રકબતમે
કિરાબતકે ખ્યાદ અર રકુબકે પહેલે ચે ત્રીન આય
યા ખાસ તકબીરે કહી જાઇગી. ચોથી તકબીર
ખ્યાદ રકુબ કે જાના હોગા. ઈન તકબીરોંકે ખ્યા
કોઈ ઝિકર નહીં હોના ચાહીયે. ફિર ઇમામ સલામ
ફેરતે હી ખુતબા શરૂ કર દેગા. ચે ખુતબા હર મુસ
લમાનકો સુનના ચાહીયે. (જો લોગ ગાડીયાં દોડાં
યા લઈવો લખખમે ગિરફતાર હોને કે લિયે ખુતબા
નહીં સુનતે વો ખુરા કરતે હંય.) ખુતબે કે ખ્યા
સબકો દુઆ કરની ચાહીયે અર દુઆ કે ખતર
હોને પર બાહમ મુસાફિહા કરના અર ખંદા પેશા
નીસે મિલના મસનુન હય. ”

ઈસ ગુફુતુય કે બાદ દાદા અર પોતા દોનોં ઇદગા
ગયે. મેહમુદકે દાદાને વહાં જાકર મુસલમાનોંકી જહાલત
કે જો મનઝર દેખે ઉસસે ઉનકો સખ્ત રંજ હુવા
ઉન્હોંને વહીં ઇરાદા કર લિયા કે જો અનજુમન ય
સોસાયટી મુસલમાનોં કો મજહબી ગફલતસે બેદા
કરેગી મેં ઉસકી જાનો માલસે ઇમદાદ કરેગા.

“ ખતમ શુદ ”

સિદ્ધ ગુજરાતી જનને વાલે હર મુસલમાન કે

ફિકેહ કે મસઅલે દરિયાફત કરને કે લિયે ફતાવાએ આલમગીરી, શરેહ વકાયા, ફુરરે મુખતાર, ગાયતુલ અવતાર. કબારી, શામી, કાઝી ખાન, માલા મુખ, રાહતુલ કુલુખ, જવાહિરે ગયબી, ગુનચતુત તાલેખીન, ફઝાયલે શુદુર વગયરા વગયરા બડી કિતાબે દેખને કી યા કિમ્તી મવજબી સાહબ કે પાસ મસઅલા દરિયાફત કરને કો જાનેકી ગુરૂરત નહી કયોં કે હમને ઉરદુ કે મુખતલિફ ઉલમાને તાલીફ વ તસનીફ કી હુથ

રકને દીન

નામી કિતાબકો કાનપુર લાહોર વગયરા જગા કે છપે હુવે જુદા જુદા ઉદુ' નુસખેજાત કો સામને રખકર અંર અપની તરફસે ઇબારત કો આસાન કરકે ઉરદુ જખાન અંર ગુજરાતી હુરૂફમેં છપવાની શુરૂ કી હય અસ્કા એક નુસખા અપને પાસ રખનેસે આપ જુદ છોટે મોટે ફકીહ બન સકતે હં.ય. કયોં કે ઇસ કિતાબ કો હજારતે ઉલમાને નિહાયત સલીસ અંર આસાન તરીકેસે લિખા હં.ય. અસમેં હનફી મઝહબ કે ફીકેહ કે તમામ મસાબલ આમ ફેહેમ તવર પર દરજ કિયે

હંચ. જુસ્સે કમ ઇલમ અવર સિફ્ હન્ક શનાસ લોગલી કાશી કાયદા હસલ કર સકને હંચ. ઇસ કિતાબકી ખુબી ચે હય કે હર એક મસઅલા સરાલ જવાબ કે તવર પર લિખા ગયા હય તાકે લખી ચવડી ઇમારત કે પઢને મે તબીયત ઉકતા ન ખયે. જો મસઅલે બડી બડી કિતાબોં મેં દેખનેકી જુરત પડતીથી વોહ નિહાવત ખુબીકે સાથ ઇસ કિતાબ મેં દરજ હા ચુકે હંચ. ગોયા હજાતે ઉલમાને દરિયાકે કુંઝમેં બંદ કર દિયા હય. એક કિતાબ સંગવા દીજીએ ઇનશા અલ્લાહ ફિર કિસી મવલની કે પાસ જાને કી જુરત ન રહેગી. કિતાબે તહાવત અવર કિતાબે સલાતકે સુતઅલ્લીક હર સવાલકા જવાબ ઇસ્મેં અસલ કિતાબ કે હવાયે કે સાથ મિલ જાયગા. હરેક મસઅલે કે જુદા જુદા બાબ હંચ જુસ્સે હર મસઅલે કા જવાબ આસાનીસે મિલેગા, કિતાબમેં ગવતી ન રહેને પાયે ઇસકા ખાસ ખ્યાલ રખા હય. તલફકુઝ (ઉચ્ચાર) સહી પઢેખયેં ઇસ તરાહ શુબરાતીમેં લિખે હંચ. કિતાબ ચાર સો સે ઝિયાદા સફે કી સુનેરી જલ્દકી બનેગી. હદીયા સીફ્ એક રૂપીયા આઠ આને. અલીસે ઓરડર લિખવા દીજીયે તાકે તૈયાર હોતેહી રવાના કર દી બાય.

અરકાને ઈસ્લામ.

નામકી એક કિતાબ બે ગુજરાતી હુરૂફમેં ઉમદા સુફિ કામઝ પઃ છપવાઈ છે. જુસ્મેં પાંચો કલમે, ઇમાને મુસ્લિસલ, ઈમાને મુજમ્મલ અરબી ઓર ઉરદુ તરજુમેં કે સાથ ગુજરાતી હરફમેં લિખે હેં વુજુકી નીયત ઓર ઉરફી પુરી તરકીબ, ઉરફે ફર્જી મુન્નત વગયરા ઓર ગુસ્લ ઓર તયમ્મુમ કી નીયત ઓર ઉરફે તરીકે દીનઅરકી પાંચ વકત કી ૪૮ નમાઝોંકી અરબી નીયત ઉરદુ તરજુમેં કે સાથ ઓર નમાઝ પઢનેકા મુસ્લિસલ તરીકા, પાવ સિપારેકી મુરતેં, બે હુરૂફમેં અલફઝકી અદાયગી કે નશાનાત કે સાથ લિખી હેં. અતહમયાત દુઆએ કુતુબ, દુઆએ માપુરા ઓર દીગર દુઆએ દરજ કી હેં. અલાવા જુમા. તરાવીહ, તહજજુદ, ઇદેત, જનાઝા મુસાદર, ખીમાર ઓર અવરતોંકી નમાઝોંકા હાલ લિખા હે. કસકે બાઅદ રમઝાન શરીફ કે રોઝોંકા મુસ્લિસલ હાલ ઓર ઝકાતો હજ કે મસાયલ દરજ કિયે હેં. કદન દફન કે અલાવા મુરદેકા નહેલાનેકા તરીકા બી લિખા હે. મુખતિસર ચે કે ઇસ કિતાબમેં ઈસલામકે પાંચો અરકાન કા હાલ દરજ હે, જે ઉરદુ અરબી જપાનસે ના વાકિફ મુસલમાન બાપ્તોં કે લિખે નિહાયત ઝુરરી હે. કીમત સિદ્દિ છે આને.

ઈસ્લામકા ઝીંદા મોઅજ્જા.

જનાબ ઐધરી દિલ્લુરામ સાહબ કવસરી નામી એક પંજબી હિંદુ શાયરને જનાબ રસુલે અકરમ સરદારે દો જહાં આકાએ નામદાર મોહમ્મદ મુસ્તફા સલ૦ કી શાને મુકદ્દસમેં ઓર સહાબાએ કિબાર રહી૦ કી શાનમેં હઝારોં નઅતીયા ગઝલેં કસીદે ઓર મનકબતેં લિખી હેં જનમેં સે ચંદકા ઇનતિખાબ કરકે હમને

મવજે કવસર.

કે નામસે ઉરદુ જપાન ઓર ગુજરાતી હુરૂફમેં એક કિતાબ શાયેકી હે. કીમત ચાર આને.

પંજસુરા મઝ મજમુએ વઝાયેક

(ગુજરાતી હરફમેં)

ઈસ્મેં કુન્વાને મજમુકી સાત સુરતે હેં ઓર બહોતસે વઝાયેક બી દરજહે. જો મેજાના પદનેસે તરેહ તરેહકે દીની ઓર કુન્વાની મેશુમાર કાયદે હોતે હેં. ઈસ્મેં મજદર જે ઝેલ સુરતે ઓર વઝાયેકહે.

સુરે યાસીન, સુરે ફતહ, સુરે રહમાન, સુરે વાકેઆ, સુરે તમાઝક સુરે મુઝ-ઝમીન, સુરે અમ દોઆએ ગંબુલ અર્શ, ફુરક સરીફ અકબર, દોઆએ કદેહ, દોઆએ નુર, દોઆએ સુયાની દોઆએ અહદનામા, કસીદએ ગવસીવા, આયતુલ કુરસી, અસ્માએ ખારીનઆલા. અસ્માએ રસુલે કરીમ, અસ્માએ ગવસ પાક, ફુરકે તાજ, ફુરકે લખી, ફકત હેકલ, વગયરા ઈન તમામ સુરતું ઓર વઝાયેક કે પદનેકી ફઝીલત ઓર ફરકે અસ્નાદબી લીખ દીયે હેં. તાકે આપકા શવક બહે ઓર કુર્બે ઇલાહી હાસિલહો. ઈસ્સ પેહલે અલ્ને પંજસુરે ફુસરે મેપારીયુંત છાપેથે વો મિર્દ વિજારતી નકેકી ખાતિર હોતેસે મેશુમાર ગલતીયાં ઉસ્મેં રેહ ગઈયીં અફઝલે ખુદાહમને બહોત કાશીય ઓર મેહનતસે ફરકા એક એક લફઝ દેખાહે ઓર જહાંતક હોસકા ફરકો બીલકુલ સહી ગુજરાતી હરફમેં છાપાહે. ઈન્શઅલ્લાહ આપબી જહાંતક દેખોગે સહી પાવગે. આલ્લાહ ફુસરે કોઈ મેપારીકા છપા હુવા પંજસુરા આપ ન ખરીદે વરના સવાબકે બફકે અઝાનમેં પડીગે. સહી પંજસુરા અગર આપ ચાહતે હેં તો હમારે યહાંસે મંગવાઈએ. કપાહ એન અબદાર મોતીકે માનીન્દ હે. કામઝ બહોત હિમ્મત અલ્લે બી ખુશસુરત મઝબુલ સુનેહરી અમેશુ તરફીય કી હેં હતી તમામ ખુબીયું પર હદીયા સીફ એક રૂબીયા પોસ્ટેજ આર આને.

मुरशिदे कामिल —मुरशिदे कामिल की पहेंछान अउर मुहाफ़ी
 क़दरतके छुपे छुपे बेद मालुम करना हों तो भिस किताबके पदे
 हीमन पारा आने.

इवकते ये जवाब—इसमें ओकसो मसायब अयस हउर
 द य के छन पर अमल करनेसे मुहवीसी हुंर होती हय. हीमन आद आने.

मुरअमे यासीन शरीफ़—असनाद के साथ गुजराली हुंर
 मय हिनारु कागज पर मुमकिन सैकत के साथ जयवाह्य हय.
 हीमत दे आने.

तरीक़मे इतेहा—इस छोटीसी किताबमें इतेहा गुजराली
 हुंर में छपवाया हय. जे लोग अरबी नही गनते वो भिस किताब
 के तरीक़े इतेहा पढ़ना सीख सकते दय. हीमत दे आने.

मजमुअे हीकेह वल अक़ायद—हीमत इस आद

तारीफ़ मक़ा मेअअज़ज़मा—हीमत पारा आने

आदम हिल हदीस—हीमत ओक इपीवा याद आने

मेअमराज नामा—हीमत तीन आने.

क़यामत नामा—हीमत आद आने

मिलनेक़ पता.

अमीर हसन निअमी } अहमदुद्दीन हुसैनुद्दीन निअमी
 पांचपरी अमदावाद } मुक़सेवर तीन दरवाज़े अमदावाद.

